

ISSN 2591-1201

LETNIK 7 • 2023 • ŠTEVILKA 2

D i l e m e

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

Dileme

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

Dileme

Review of Slovene Contemporary History

Izdajatelj in založnik

Študijski center za narodno spravo

Naslov uredništva

Tivolska 42, 1000 Ljubljana, Slovenija

Odgovorni urednik

dr. Tomaž Ivešić (Slovenija)

Glavni urednik

dr. Renato Podbersič (Slovenija)

Tehnični urednik

dr. Matic Batič (Slovenija)

Uredniški odbor

dr. Jakub Beneš (Združeno kraljestvo), dr. Lucia Ceci (Italija), dr. Bojan Dimitrijević (Srbija), ddr. Igor Grdina (Slovenija), dr. Tamara Griesser Pečar (Avstrija), dr. Damjan Hančič (Slovenija), dr. Adam Hudek (Slovaška), dr. Marica Karakaš Obradov (Hrvaška), dr. Tomaž Kladnik (Slovenija), dr. Peter Lieb (Nemčija), dr. Jože Možina (Slovenija), dr. Oskar Mulej (Avstrija), dr. Jelka Piškurić (Slovenija), dr. Igor Salmič (Italija)

Spletni naslov

<https://www.scnr.si/dileme.html>

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji. Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been peer-reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles. No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Redakcija te številke je bila zaključena 20. 11. 2023.

Publikacija izhaja s finančno podporo Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Lektoriranje in prevod povzetkov

DigitPen, TransLAB

Oblikovanje in prelom

Inštitut Karantanija

Tisk

Itagraf, d. o. o.

Naklada

100 izvodov

Cena te številke

15 €

ISSN 2591-1201

D i l e m e

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

D i l e m e

Review of Slovene Contemporary History

LETNIK 7 • 2023 • ŠTEVILKA 2

VSEBINA

Razprave

Milena Černe

*Gentilejeva šolska reforma in slovensko šolstvo na
Primorskem 1918–1941*

9

Oskar Mulej

*Stanje in notranja razmerja v slovenskem naprednem
(liberalnem) taboru na pragu 2. svetovne vojne*

33

Damjan Hančič

»Vaške straže« na Gorenjskem v letu 1942

73

Bojan Dimitrijević

*Srpski dobrovoljački korpus u Primorskoj Sloveniji
1944–1945. godine*

115

Jelka Piškurić

Ženski zapor na Igu, 1956–1967

149

Rok Bratina

*Od »reformiranega« komunista do »spravitelja« naroda
– politična kariera in stremljenja Boruta Pahorja
(1986–2011)*

191

Poročila s konferenc

Špela Chomicki in Petra Grabrovec
Leto 1943 na Slovenskem – osemdeset let pozneje,
Pivka, 24. maj 2023
235

Recenzije

Tamara Griesser Pečar
Die Krisen der Demokratie in den 1920er und 1930er
Jahren, ur. Michaela Maier, Maria Mesner, Robert
Kriechbaumer in Johannes Schönnher. Böhlau,
Wien 2023
241

Mateja Čoh Kladnik
Martina Grahek Ravančič, U IME NARODA! Djelovanje
sudova za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u
Hrvatskoj 1945. godine, Hrvatski institut za povijest,
Zagreb 2023
253

Marta Keršič
Mira Kosem, Pozdravljena, zemlja: Spomini, Založba
Mladika, Trst 2023
269

Jelka Piškurić¹

Ženski zapor na Igu, 1956–1967²

Izvleček

Prispevek obravnava delovanje ženskega kazensko poboljševalnega doma na Igu v prvih desetih letih njegovega obstoja, bivanjske razmere, različne oblike prevzgojnega dela z obsojenkami in gospodarske enote, v katerih so delale obsojenke. Ženske obsojenke so na Ig prišle julija 1956, v grajsko poslopje, ki je bilo prej namenjeno moškim obsojencem. Čeprav so stavbo ob prihodu žensk deloma obnovili, se je kmalu pokazalo, da ne more nuditi optimalnih pogojev za bivanje obsojenk in prevzgojno delo. Pogled na prevzgojo obsojenk in na pomen fizičnega dela pri prevzgoji se je začel postopoma spreminjati v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Sicer so svobodnejši režim prestajanja kazni za izbrane obsojenke uvedli že ob koncu petdesetih let.

- ¹ Dr. Jelka Piškurić, znanstvena sodelavka, ORCID: 0000-0002-2202-7330, Študijski center za narodno spravo, Tivolska 42, SI – 1000 Ljubljana, jelka.piskuric@scnr.si.
- ² Študija je nastala v okviru raziskovalnega programa Kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin na slovenskem ozemlju v 20. stoletju (P6-0380), ki ga financira Javna agencija za znanstveno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

KLJUČNE BESEDE: *Kazensko poboljševalni dom Ig, 1956–1967, ženski zapor, ižanski grad*

Abstract

The article discusses the operation of the women's correctional facility in Ig in the first ten years of its existence, the living conditions, different forms of re-education work for the convicts and the economic units in which the convicts worked. Female convicts came to Ig in July 1956, specifically to the castle building that had previously housed male convicts. Though the building was partly renovated upon the women's arrival, it was soon apparent that it could not provide optimal conditions for the accommodation of convicts and re-education work. The view on convicts' re-education and of the importance of manual labour in re-education started to gradually change in the 1960s. For selected convicts, a less restrictive regime of serving sentences had been introduced as early as the late 1950s.

KEYWORDS: *Correctional Facility Ig, 1956–1967, women's prison, Ig Castle*

Selitev ženskih obsojenk na Ig

Ižanski grad, kjer je bil v prvem desetletju po koncu druge svetovne vojne kazenski zavod za moške obsojence, sprva kot delovišče Kazensko poboljševalnega doma (KPD) Ljubljana in zadnji dve leti kot samostojni zavod,³ je leta 1956 postal sedež edinega ženskega kazensko poboljševalnega doma v Sloveniji.

O selitvi so se začeli pogovarjati že leta 1955. Takrat so zaradi slabih bivanjskih razmer in prevelikih stroškov za obnovo načrtovali ukinitve ženskega KPD Brestanica.⁴ Selitev moških obsojencev z Iga je bila povezana tudi z načrti za gradnjo novega kazensko poboljševalnega doma na državnem posestvu Dob pri Mirni. Na Igu namreč ni bilo dovolj prostora za organiziranje industrijske proizvodnje, kjer bi bili zaposleni obsojenci; lahko so imeli le obrtne delavnice, pri čemer so uporabljali tudi del stanovanjskih prostorov.⁵ Dokončni predlog za selitev moških z Iga je nastal aprila 1956. Moške obsojence iz KPD Ig so nameravali premestiti v druge kazenske ustanove po Sloveniji (60 v KPD Škofja Loka, 50 v KPD Maribor in 120 na Kmetijsko gospodarstvo Dob,⁶ ki je bilo še v izgradnji). Novemu ženskemu zavodu so prepustili večino inventarja,

3 Več o tem gl.: Jelka Piškurič, »Začetki zavora na ižanskem gradu (1946–1956)«, *Kronika* 68, št. 2 (2020): 258–272.

4 Arhiv Republike Slovenije (ARS), SI AS 1267, Republiški upravni organi in zavodi za izvrševanje kazenskih sankcij v Sloveniji, 1945–1984, t. e. MNZ/10, a. e. 535, Dopis Oddelka za izvrševanje kazni, 16. 12. 1955; t. e. MNZ/10, a. e. 538, Obrazložitev predloga za zgraditev novega kazenskega poboljševalnega doma, 27. 12. 1955, 2; Andreja Jankovič Deržič, »Grad Rajhenburg kot zapor po 2. svetovni vojni«, *Kronika* 61, št. 3 (2013): 581–582.

5 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/10, a. e. 538, Obrazložitev predloga za zgraditev novega kazenskega poboljševalnega doma, 27. 12. 1955, 1–3.

6 Ustanovitev KPD Dob pri Mirni so načrtovali za leto 1957. Gl. ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 629, Letno poročilo za 1956. leto, 1.

razen opreme za mizarsko in ključavničarsko delavnico, ki so jo prenesli na Dob, ter obleke, perila in obutve, ki je prav tako pripadla obsojencem na Dobu in deloma tistim v KPD Škofja Loka.⁷

Obsojenke so na Ig prišle na začetku julija 1956.⁸ V KPD Brestanica je bilo pred selitvijo 230 obsojenk, pred ukinitvijo so jih nekaj predčasno odpustili. Premestitev so načrtovali ponoči, s kamioni v dveh transportih.⁹

Vodstvo zavoda in kadrovska struktura

Upravnik KPD Ig je s prihodom na Ig postal Feliks Mejak,¹⁰ ki je ostal na tem mestu do upokojitve leta 1967.¹¹ Leta 1958 je bilo v zavodu skupaj zaposlenih 22 uslužbencev in paznikov¹² ter se je do leta 1960 povečalo na 27. Poleg teh sta bila honorarno zaposlena še ginekolog in zobozdravnik. Tri obsojenke so bile zaposlene v računovodstvu gospodarskih obratov. Zavod je imel težave pri zaposlovanju novih strokovnih uslužbencev in kvalificiranih delavcev. V zavodu so v letu 1960 ostajala nezasedena delovna mesta vzgojiteljice, dveh uslužbencev v računovodstvu, vodje pisarne ter vodij knjigoveške in ple-tarske delavnice. Tako stanje naj bi bilo posledica splošnega

7 ARS, SI AS 1267 t. e. MNZ/10, a. e. 535, Predlog za premestitev obsojen-
cev iz KPD Ig in obsojenk iz KPD Brestanica v KPD Ig, 9. 4. 1956.

8 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 629, Letno poročilo za 1956. leto, 1.

9 ARS, SI AS 1267 t. e. MNZ/10, a. e. 535, Predlog za premestitev obso-
jencev iz KPD Ig in obsojenk iz KPD Brestanica v KPD Ig, 9. 4. 1956;
Jankovič Deržič, »Grad Rajhenburg kot zapor po 2. svetovni vojni«, 581.

10 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 629, Letno poročilo za 1956. leto, 1.

11 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom
Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 7.

12 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig
pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 43.

pomanjkanja strokovnih kadrov, a tudi dejstva, da je bilo delo izven zapora lažje in bolje stimulirano. Po drugi strani naj bi bil obstoječi kader predan, z dolgoletnim stažem v izvrševanju kazni, a večinoma z nizko šolsko in strokovno izobrazbo ter s pomanjkanjem ambicij za nadaljnje šolanje. Kar 25 jih je bilo vključenih v Zvezo komunistov.¹³ Zaposlene so od vsega začetka spodbujali k strokovnemu izpopolnjevanju iz penologije in seznanjanju z najpomembnejšo zakonodajo. Zanje so organizirali tudi nekaj seminarjev.¹⁴

Kadrovsko stanje se v naslednjih letih ni bistveno spreminjalo. Leta 1961 so imeli poleg vsega še težave pri nadomestitvi umrle paznice, ki je opravljala tudi pisarniška in strojepisna dela. Izgledi za šolanje obstoječih zaposlenih so bili slabi, saj večinoma niso izpolnjevali pogojev za sprejem v resorno šolo in so se izpopolnjevali le na tedenskih študijskih sestankih.¹⁵ To se je spremenilo leta 1963, ko so se pazniki lahko vključevali v tečaje.¹⁶ Kadrovsko šibko sta ostajali glavno računovodstvo in računovodstvo gospodarskih enot. Čeprav jim je 1962 uspelo zaposliti računovodjo gospodarskih enot, so ostala dela še vedno opravljale obsojenke. A tudi med njimi ni bilo dovolj ustreznih kandidat, saj so imele tiste z ustrezno izobrazbo pogosto prepoved opravljanja poklica zaradi gospodarskega

13 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 51; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 1–2.

14 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 6; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 6; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 2.

15 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 2–3.

16 ARS, SI AS 1267, MNZ, t. e. 22, a. e. 655, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1963, 20. 1. 1964, 7.

kriminala. Vzgojiteljico, vodjo šiviljske delavnice in novo administratorko so zaposlili šele leta 1963. Hkrati so pričakovali, da jih bo zapustilo več zaposlenih, med njimi tudi zdravnik splošne prakse, ki je bil že upokojen in je v zavodu delal honorarno le še enkrat tedensko. Ena od večjih težav je bilo izpraznjeno mesto starešine paznikov, saj med uslužbenci ni bilo primernega kandidata za zapolnitev mesta. Novega starešino so zaposlili šele v drugi polovici leta 1964, takrat se je začelo izvajati tudi izobraževanje zavodske straže. Po drugi strani so tega leta zaradi bolniške odsotnosti izgubili vodjo materialno finančnega sektorja.¹⁷

Leta 1965 je bilo v KPD Ig zaposlenih sedem uslužbencev in 21 paznikov ter v gospodarski enoti en uslužbenec in pet delavcev.¹⁸ Zavod je bil večino leta brez nekaterih vodij služb. Še vedno je bil bolniško odsoten vodja materialno finančne službe. Vzgojiteljico so premestili drugam, ker jim ni uspelo zaposliti nove, sta si njeno delo delila upravnik in starešina paznikov. Vodja knjigoveške delavnice je bil suspendiran zaradi hujših kršitev delovnih obveznosti, medtem ko je vodja gospodarskih enot bil zaradi bolezni in upokojitve prisoten le pol leta. Sprva je njegove posle opravljal upravnik, nato vodja splošnih poslov. Nezasedena so bila še delovna mesta referenta za prevzgojno

17 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 6; t. e. MNZ/21, a. e. 651, Ig 10 mes. poročilo, 1–2; t. e. MNZ/22, a. e. 655, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1963, 20. 1. 1964, 6–7; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 6–9.

18 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/62, a. e. 1430, Letno poročilo za 1965. leto, 8.

delo in socialnega delavca.¹⁹ Vzgojiteljico in vodjo knjigoveške delavnice so zaposlili šele v letu 1966.²⁰

Režim prestajanja kazni

Grajsko poslopje, v katerem je bil KPD Ig, je bilo staro in kmalu se je pokazalo, da ne more nuditi optimalnih pogojev za namestitve obsojenk. Ob koncu obravnavanega obdobja, leta 1966, je imel zavod kapaciteto za nastanitev do 150 obsojenk v 17 skupnih sobah in štirih samicah.²¹ Razporejanje v skupine, ki je bilo predvideno z *Zakonom o izvrševanju kazenskih sankcij* iz leta 1961,²² zaradi omejenih prostorskih možnosti ni bilo mogoče. Zavod ni imel ustreznega prostora za osamitev obsojenk, imel je težave z namestitvijo osebno in zdravstveno prizadetih obsojenk, prav tako so pogrešali več manjših sob za nastanitev obsojenk.²³

Obsojenke so lahko sprejemale obiske v posebni sobi, ki so jo leta 1960 nekoliko uredili, tako da naj bi dajala »kulturnejši izgled« in bila »primerna za sprejem ljudi, ki prihajajo na

19 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 28–32.

20 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 1–10.

21 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 17.

22 Zakon je začel veljati julija 1961. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani je opravil raziskavo, da bi ugotovil, kakšne so prostorske možnosti v Sloveniji in kako bi bilo treba oblikovati kazenske ustanove oziroma oddelke. Gl. Katja Vodopivec, »Grupiranje obsojenecv«, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 14, št. 3–4 (1963): 123–126.

23 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 12.

obiske«. ²⁴ Žal podatkov o tem, kako so zapor in mehanizme nadzora občutile obsojenke, za enkrat nisem našla.

Število obsojenk v zavodu je postopoma padalo od ustanovitve, a občutneje od sredine šestdesetih let, kar je prikazano v spodnji tabeli:

Leto	Število obsojenk v zavodu ²⁵	
1956	ob koncu leta	185
1957	povprečno	171
	na zadnji dan v letu	153
1958	povprečno	151
	na zadnji dan v letu	139
1959	povprečno	144
	na zadnji dan v letu	135
1960	povprečno	133
	na zadnji dan v letu	129
1961	povprečno	138
	na zadnji dan v letu	120
1962	povprečno	130
	na zadnji dan v letu	125
1963	povprečno	121
	na zadnji dan v letu	114
1964		105
1965		91
1966		84
1967	na zadnji dan v letu	78

²⁴ ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 13.

Na začetku novembra 1957 je bil na Igu odprt poseben oddelek odprtega tipa, kjer je kazen prestajalo osem obsojenk. V ta namen so preuredili stanovanjsko stavbo na kmetijskem gospodarstvu, v kateri so do tedaj stanovali uslužbenci. Stavba je imela dva vhoda. V njej so uredili štiri spalnice, dve dnevni sobi, dve stranišči na izplakovanje, kopalnico in dve shrambi. Vse prostore so prepleskali in očistili, po sobah so namestili postelje z žimnicami, trodelne omare, ki jih je iz starih predelalo Strojno mizarstvo Ig, in nočne omarice. Dnevni sobi sta bili opremljeni z mizami, stoli in radio aparati. Obsojenke odprtega oddelka niso le stanovala ločeno od ostalih obsojenk v zavodu, ampak so bile ločene tudi pri zaposlitvi.²⁶

Prvi kazensko poboljševalni dom odprtega tipa je bil ustanovljen za moške obsojence, in sicer septembra 1956 v Brestanici. Ta zavod je služil kot zgled za oblikovanje tovrstnega oddelka za ženske. Pri izbiri obsojenk in ureditvi prostora za odprti oddelek je sodelovala Ada Klanjšek, ki je štiri mesece v letu 1957 kot absolventka Višje šole za socialne delavce na Igu opravljala prakso. Pri organizaciji odprtega oddelka in meri-

25 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 629, Letno poročilo za 1956. leto, 1; t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 7; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 7; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 6; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 8–9, 28–30; t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 4–6, 20–21.; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 10; t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 1; t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 17; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 11.

26 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 1, 5, 26; t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 12–13.

lih za selekcijo obsojenk so se poleg pridobljenih izkušenj iz Brestanice med drugim naslanjali tudi na priporočila prvega kongresa Organizacije združenih narodov za preprečevanje zločinov in postopek z obsojenci iz leta 1955. Seleksijska merila so opredelili skupaj z upravnikom KPD Ig.²⁷

Oddelek odprtega tipa je v prvem letu deloval dobro in naj bi v vzgojnem pogledu dobro vplival na obsojenke, ki so jim bili omogočeni tesnejši stiki s svojci. Imeli so le en primer ne-discipline, zaradi česar so obsojenko vrnili v zaprti oddelek.²⁸ A obstoj oddelka je bil kratek. Sredi šestdesetih let odprtega oddelka ni bilo več, *»ker je bil pred leti ukinjen zaradi neustreznih prostorov in drugih potreb. V zavodu je posebej formirana skupina obsojenk, ki ima polodprti režim s tem, da odhaja na delo in se vrača brez nadzorstva paznic.«*²⁹ To je bil bolj sproščen zavarovalni režim za tiste obsojenke, ki so delale na kmetijskem gospodarstvu. Imenovali so ga polodprti oziroma polprosti režim in je prvič omenjen leta 1964. Obsojenke v polprostem režimu so se lahko po končanem delovniku v zavod vračale brez spremstva zavodske straže ali drugih uslužbencev, na svojih delovnih mestih niso bile pod stalnim nadzorom, razen če so delale na bolj oddaljenih poljih, travnikih ali v gozdu. V sezoni od marca do oktobra so imele deljen delovni čas, tako da so večino dneva prebile na prostem, tudi glavni obrok hrane so

27 Ada Klanjšek, *Selekcija obsojenk za odprti kazenski popoljševalni dom na Igu* (Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, 1959), 5–7, 11–19; Jankovič Deržič, »Grad Rajhenburg kot zapor po 2. svetovni vojni«, 582–583. Zapor odprtega tipa za moške je bil ukinjen januarja 1959 in priključen KPD Dob.

28 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko popoljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 59.

29 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/9, a. e. 488, Osnutek generalnega plana organizacije kazenskih popoljševalnih institucij v Socialistični republiki Sloveniji, 4–5.

dobile na kmetijskem gospodarstvu. Tiste, ki so delale v hlevu in so morale zaradi narave dela vstajati zelo zgodaj, so imele urejeno sobo s posteljami, da so se lahko v odmoru odpočile.³⁰ V zavodu so menili, da »[o]bširnost dvorišča in njegovih zelenih površin ter zavetnih prostorov pri zgradbah, lepa in prijazna okolica in lega ob prometni cesti, daje obsojenim mnogo več možnosti za duševno in živčno sproščenost, kot bi jo imele v režimu in pogojih zaprtega doma«.³¹

Polprosti režim so še vedno prakticirali leta 1966, in sicer pri tistih obsojenkah, ki so delale na kmetijskem gospodarstvu, medtem ko so tistim, ki so delale v zavodu, omogočali, da se v svojem prostem času prosto gibajo na določenem delu zavodskega posestva (v parku, na športnem igrišču, kopalnem bazenu in v »weekend hišici«). Obsojenke, ki so bile deležne polprostega režima, so prav tako imele ugodnost nenadzorovanih obiskov. Štirinajstdnevni nepretrgani počitek so lahko koristile v »weekend hišici« ali kot ugodnost dopusta pri svojcih.³²

Bivanjske razmere in oskrba obsojenk

Zaradi prihoda ženskih obsojenk so morali na ižanskem gradu preurediti nekatere prostore, predvsem urediti prostor za porodnišnico, bivalne sobe za nosečnice in dojenčke ter pralnico in kopalnico.³³

Leta 1957 je bilo v zavodu opravljenih več adaptacij. Med drugim je bila prekrita streha na stavbi odprtega oddelka ter

30 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 27.

31 Ibid.

32 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 14–15.

33 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 629, Letno poročilo za 1956. leto, 27.

na južni in zahodni strani glavne stavbe, prepleskali so vse prostore, v bivalnih sobah in v knjigoveški delavnici so montirali nova okna, na ostalih so zamenjali poškodovana stekla, prav tako so v bivalnih sobah in delavnicah zamenjali stare in dotrajane peči na žagovino z novimi na drva in premog ter v pletarski delavnici betonski pod zamenjali z novim smrekovim. Pri obrtniških delih sta sodelovala Kovinska industrija Ig in Strojno mizarstvo Ig, gradbena dela je opravila skupina moških obsojencev. Lotili so se tudi urejanja zunanosti; dvorišče so nasuli s peskom, vzhodni prostor pred zavodom so začeli preurejati v park, medtem ko so na strmine zasadili okrasno in sadno drevje.³⁴ Leta 1958 je bil dokončan vodometni bazen na dvorišču pred stavbo zavoda, ki naj bi služil deloma kot okras in deloma za zalivanje cvetja v parku pred zavodom.³⁵ Do konca desetletja so redno vzdrževali prostore in zunanje površine, opravljali adaptacije in manjša popravila ter menjali zastarelo opremo.³⁶ Pri tem so se pritoževali zlasti nad zastarelo električno napeljavo, ki je bila pogosto v okvari in je predstavljala nevarnost požara, kar je ugotovil tudi rajonski inšpektor Okrajnega ljudskega odbora Ljubljana. Zaradi nevarnosti požara so morali celo izklopiti napeljavo v prireditveni dvorani. Napeljavo so obnovili v letu 1960 oziroma deloma popravili obstoječo, in sicer v vseh stavbah zavoda.³⁷

34 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 26; t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 11–12, 50.

35 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 10.

36 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 10–13; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 9–11.

37 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig,

V šestdesetih letih je bilo naložb v posodabljanje zavoda malo. Redno so belili vse bivalne in skupne prostore; pleskanje so izvajale obsojenke.³⁸ Prav tako so opravljali nujna popravila na iztrošeni opremi, medtem ko površin za nastanitev obsojenk niso povečevali, prav tako ni bilo večjih adaptacij ali novogradenj.³⁹ Proti sredini desetletja so v poročilih zavoda vedno bolj izpostavljene določene potrebe obsojenk. »Zavod na Igu se nahaja v prostorih starega gradu, ki je bil med vojno močno prizadet in poškodovan, danes pa le zadovoljivo služi trenutni potrebi. Za žene bi si želeli sodobnejšo in ustrezno arhitektonsko in gradbeno moderno ustanovo, ki bi imela vse prostore, v katerih bi lahko obsojenim ženam dali vse to, kar jim je potrebno, da se lahko vrnejo nazaj v družbo in življenje resocializirane kot polnopravni člani socialistične skupnosti,« so zapisali leta 1963.⁴⁰ Ker stavbe niso temeljiteje prenavljali, je kmalu postala

Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 9–11; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 13.

38 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 14; t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 14–15; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 14; t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 19; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 14.

39 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 7; t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 7; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 12; t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 17; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 12.

40 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/9, a. e. 468, Organizacija, delo in nekateri problemi KPD in VPD v LRS po ZIKSu v naši praksi, 1.

najstarejši kazensko poboljševalni dom v republiki.⁴¹ »*Bivalni prostori obsojenk niso povsem gradbeno urejeni (brez centralne kurjave, s pomanjkljivimi sanitarijami, ni posebnega prostora za jedilnico pa tudi prostorov za delo primanjkuje)*,« so dodali.⁴² Leta 1965 so v poročilu zapisali, da bi bilo treba celoten zavod adaptirati, obnoviti in deloma povečati.⁴³

Zavod je imel svojo bolnišnico, ki naj bi bila večinoma preskrbljena s potrebnim inventarjem, z instrumenti in zdravili, a potrebovali so več ginekoloških in zobozdravstvenih instrumentov. Za namestitev bolnih obsojenk so imeli na voljo dve sobi, eno za splošne bolezni in drugo za infekcijske. Prva je imela le »počepnik«, zato so jo nameravali opremiti s straniščem na izpiranje, druga svojega stranišča ni imela. Zavodska bolnišnica je imela še skupno kopalnico s toplo vodo. Posebne sobe za pljučne bolezni zavod ni imel, ampak so te bolnice takoj poslali v bolnišnico Okrajnih zaporov Ljubljana.⁴⁴ Zavodsko bolnišnico so opremljali postopoma. Od začetka

41 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/9, a. e. 488, Osnutek generalnega plana organizacije kazenskih poboljševalnih institucij v Socialistični republiki Sloveniji, 4.

42 Ibid., 5.

43 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/62, a. e. 1430, Letno poročilo za 1965. leto, 12.

44 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 16; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 17; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 15; t. e. MNZ/16, a. e. 636, Letno poročilo za 1959. leto, 2; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 17; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 13; t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 36.

šestdesetih let so bili nakupi medicinske opreme, drobnega in potrošnega materiala pogostejši.⁴⁵

Zdravstveno stanje obsojenk naj bi bilo ob koncu petdesetih in na začetku šestdesetih let zadovoljivo. Vse obsojenke so bile ob prihodu po potrebi zdravniško oskrbljene. Smrtnih primerov v zavodu niso zabeležili, prav tako ne infekcijskih bolezni v večjem obsegu. Zabeležili so le več primerov poškodb pri delu, ki so bile največkrat lažje.⁴⁶ Leta 1961 so zabeležili dva smrtna primera, enega zaradi ciroze jeter in sladkorne bolezni, drugi je bil samomor, prav tako leta 1962, ko je ena obsojenka umrla zaradi težav s srcem in druga zaradi samomora.⁴⁷ Od sredine šestdesetih let hujših nesreč pri delu ni bilo zabeleženih, prav tako ne smrtnih primerov.⁴⁸

Za obsojenke so skrbeli bolničar, ki je bil zaposlen v KPD Ig, ter zdravnik in zobozdravnik, ki sta delo opravljala honorar-

45 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 10; t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 7, 11–14; t. e. MNZ/22, a. e. 655, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1963, 20. 1. 1964, 14–15; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 13.

46 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1957, 31. 1. 1958, 17–19; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1958, 28. 1. 1959, 18; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1959, 6. 1. 1960, 16; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 17.

47 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 10; t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 11–14.

48 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 18–19.

no.⁴⁹ Ob koncu petdesetih let se poleg bolničarja in zdravnika splošne prakse, ki je bil resorni uslužbenec in je opravljal službo v bolnišnici pri okrajnih zaporih Ljubljana in v KPD Ig, omenjajo še honorarni zdravnik ginekolog in honorarni zobozdravnik.⁵⁰ Leta 1962 je bil zobozdravnik zaposlen tri ure tedensko in ginekolog šest ur mesečno.⁵¹ V letih 1963 in 1964 je splošni zdravnik KPD Ig obiskoval enkrat tedensko, po potrebi tudi dvakrat, ginekolog dvakrat mesečno ter psihiater in zobozdravnik po enkrat tedensko.⁵² Leta 1966 sta bili splošna in ginekološka ambulanta združeni, prav tako sta v eni sobi delovala zobna ambulanta in laboratorij. Ker je bil zavodski zdravnik tri mesece odsoten, ga je v tem času nadomeščala terenska zdravnica Tatjana Rebec Gerbec, kar se je poznalo pri oskrbi obsojenk. Težava je bila tudi ta, da so vsi zdravniki ordinirali v času, ko so imele obsojenke redno delo.⁵³ Ginekolog, psihiater in zobozdravnik so tudi v letu 1967 v zavodu delali le honorarno.⁵⁴

Posebno poslopje je bilo namenjeno namestitvi porodnic in dojenčkov. V štirih sobah so bile razporejene ginekološka ordinacija, ki je bila obenem porodna soba; dnevna soba, kjer so čez dan bivali dojenčki z materami, prav tako so tam pripravljali hrano in oblačila zanje; spalnica za matere v zašči-

49 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 4–5.

50 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 632, Letno poročilo za 1958. leto, 5; t. e. MNZ/16, a. e. 636, Letno poročilo za 1959. leto, 2.

51 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/21, a. e. 651, Ig 10 mes. poročilo, 1–2.

52 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/22, a. e. 655, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1963, 20. 1. 1964, 15–20; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 14.

53 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 12, 18–19.

54 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 6.

tni poporodni dobi in spalnica za dojenčke. Zraven je bil še prostor za osebno higieno, vendar niso imeli niti shrambe za shranjevanje hrane za otroke niti hladilnika, kar so pogrešali zlasti v poletnih mesecih. Za hranjenje otrok so v glavnem skrbele matere same, čeprav so se v zavodu pritoževali, da niso bile vse dovolj vestne.⁵⁵ Do konca desetletja so v poslopju za porodnice in dojenčke naredili nekaj manjših adaptacij.⁵⁶ Leta 1959 so dnevno sobo pregradili in iz nje dobili dve. »Ob tej priliki smo jo tudi pravljjično poslikali in je sedaj najprikupnejši kotiček vsega doma oz. zavoda,« so zapisali.⁵⁷ Leta 1964 so kupili električni štedilnik za pripravo otroške hrane, hladilnik, pralni stroj s centrifugo in drug drobni inventar.⁵⁸

Sredi šestdesetih let sta bila zavodska bolnišnica in porodni oddelek združena. Razpolagali so s štirimi posteljami za nalezljive bolezni, sedmimi posteljami za splošne bolezni, z dvema posteljama za porodnice v prvem tednu po porodu, s sedmimi posteljami za porodnice po prvem tednu do oddaje v rejo ali do odpusta ter z dnevno sobo v porodnišnici, ki je služila tudi za pripravo hrane za otroke.⁵⁹

55 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 16; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 17; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 15; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 17.

56 ARS, SI AS 1267, MNZ, t. e. 15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 12–13; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 10–13.

57 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 15.

58 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 13.

59 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig

Osebnno higieno obsojenk je določal hišni red. Vsem sta bili omogočeni redno umivanje dvakrat dnevno in kopanje enkrat tedensko ter v poletnih mesecih vsak večer po končanem delu. Tekoča voda za umivanje rok je bila na voljo po vseh delovnih mestih in v bivalnih sobah. V bivalnih sobah in v večini delavnic so bila nameščena tudi stranišča na izplakovanje. Osebnno perilo so menjali dvakrat tedensko, spalne srajce na 14 dni, posteljno perilo enkrat mesečno v zimskem oziroma dvakrat mesečno v poletnem času, po potrebi tudi večkrat. Obsojenkam so prav tako omogočili, da si same perejo perilo in da poleg državnih oblačil uporabljajo tudi svoje perilo, obleko in obutev.⁶⁰ Posebej so prali perilo zavodske bolnišnice in kuhinje. Zavodska pralnica je bila sicer mehanizirana, a leta 1959 kupljeni pralni stroj s centrifugo podjetja Motor Škofja Loka se je nenehno kvaril. Prav tako so imeli težave s sušenjem perila v deževnih in zimskih dneh, saj niso imeli urejene sušilnice. Manjkal jim je tudi dezinfektor za primer nalezljivih bolezni

pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 18–19; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 14.

- 60 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 19; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 18–19; t. e. MNZ/16, a. e. 636, Letno poročilo za 1959. leto, 2; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 15–16, 21–22; t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 8–9; t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 9–10; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 14.

ali pojava uši.⁶¹ Sušilni aparat so zaradi dolgih dobavnih rokov dobili šele leta 1962.⁶²

Iz ohranjenih dokumentov je razvidno, da so se od sredine šestdesetih let nekoliko bolj posvečali higieni. Vse prostore se čistili po potrebi tudi večkrat dnevno. Kopanje in preoblačenje obsojenk sta se izvajali kot v preteklih letih, medtem ko je delavkam na ekonomiji bila kopalnica vedno na razpolago, prav tako so se lahko preoblačile vsak dan. Tudi posteljno perilo se je pralo kot po navadi, osebno perilo in obleke so se prali enkrat tedensko, intimno perilo vsak dan. Stranišča so po potrebi razkuževali vsak dan.⁶³ Le leta 1964 so imeli večje težave zaradi pomanjkanja vode, v poletnih mesecih so morali vodo nekaj časa nositi iz zajetja na Igu. Posledično so imeli težave z vzdrževanjem čistoče v bivalnih in delovnih prostorih. Zaradi pomanjkanja vode so zabeležili tudi veliko primerov črevesnih bolezni, kar 75.⁶⁴

Tudi pestrost prehrane se je začela izboljševati v šestdesetih letih, čeprav naj bi bili jedilniki že prej sestavljeni čim bolj pestro in raznoliko. Količina prehrane je bila določena glede na kalorične tablice, izdane pri zveznem sekretariatu za notranje zadeve. Hrano so pripravljali v zavodu; leta 1962 so kuhinjo opremili z

61 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 11; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 21–22.

62 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 14; t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 7, 14–15.

63 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 19–20; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 14–15.

64 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 14–15.

novim 150-litrskim kotlom za kuhanje hrane. Zelenjava, mleko in krompir so prihajali iz zavodske ekonomije; dokupovali so jih le v primeru slabih letin. Ostale izdelke so kupovali v večjih trgovskih podjetjih (omenjajo se na primer Ekonom, Mercator, Prehrana in Žito), meso so kupovali na Igu (sprva v Krajevni mesariji Ig, nato v Kmetijski zadrugi Ig oziroma Agrokombinatu Barje – mesnica Ig). Kruh so pekli v zavodu. Obsojenke, ki so opravljale težja dela, so dobile nekoliko večji obrok hrane.⁶⁵ Od leta 1964 je v poročilih navedeno, da so lahko obsojenke v jesenskih mesecih s posebnim dovoljenjem upravnika prejemale po eno pošiljko s sadjem na mesec, v teži do šest kilogramov, s čimer so želeli izboljšati njihovo prehrano.⁶⁶ Od leta 1965 letna poročila zavoda navajajo, da so obsojenke, ki so delale v hiši, dobile hrano v vrednosti 2500 kalorij dnevno, za tiste obsojenke, ki so delale

65 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 21–24; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 21–25; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 19; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 23–26; t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 15–19; t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 7, 16–20; t. e. MNZ/22, a. e. 655, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1963, 20. 1. 1964, 21–23; t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 17–20; t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 46; t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 21; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 16.

66 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 27; t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 15.

na ekonomiji in so opravljale težja dela, pa v vrednosti 2800 kalorij. Pri sestavljanju jedilnikov sta sodelovala medicinska sestra in ekonom.⁶⁷

Prevzgojno delo

Prevzgojno delo je vključevalo različne tečaje in predavanja, kulturno-umetniško udejstvovanje, ogled filmov, branje in športne dejavnosti. Zavod se je ob ustanovitvi spopadal s pomanjkanjem ustreznega kadra za prevzgojno delo z obsojenkami. Honorarno vzgojiteljico, absolventko psihologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani, so za tri ure na dan zaposlili šele oktobra 1957; takrat naj bi se prevzgojno delo premaknilo z mrtve točke. A zaposlena je bila le kratek čas, do druge polovice leta 1958.⁶⁸ Zato so ob koncu desetletja v poročilu zapisali, da prevzgojno delo nima ne širine ne globine. Zavod je potreboval vzgojiteljico, ki bi imela več časa za vzgojo obsojenk in bi bila pripravljena delati pretežno v popoldanskem času. Tako se je prevzgojno delo razdelilo med socialnega delavca in upravnika. Delovno mesto socialnega delavca so uvedli leta 1959. Njegove dejavnosti so vključevale vsakodnevne pogovore z obsojenkami ter svetovanje in obveščanje pristojnih organov o zaznanih težavah. Imel je tudi pomembno

67 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 46; t. e. MNZ/62, a. e. 1430, Letno poročilo za 1965. leto, 43; t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 21; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 16.

68 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 49; t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 4–5; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 58–59.

vlogo pri selekciji obsojenk za dodelitev v odprti oddelek, pri pogojnih odpustih, dopustih in drugih ugodnostih.⁶⁹

Do konca petdesetih let je prevzgojno delo potekalo po ustaljenih tirnicah. Tečajev za nepismene zaradi majhnega števila nepismenih obsojenk niso organizirali, ampak so jih poučevali individualno. Poleg tega so izvajali različne tečaje za naziv polkvalificirane delavke (pletarskega, šiviljskega in knjigoveškega) in splošnoizobraževalne tečaje za nadomestitev pomanjkljive izobrazbe.⁷⁰ Političnih predavanj je bilo zelo malo, saj zunanjih predavateljev zaradi prevelikih stroškov niso več najemali, a tudi med obsojenkami ni bilo ustreznih »predavateljic«, tako da so med politična predavanja šteli zlasti uvodne referate obsojenk ob proslavah za državne praznike. Namesto tega so obsojenkam predvajali tedenske zunanje in notranjepolitične komentarje Radia Ljubljana, medtem ko zaradi okvare mikrofona in ojačevalca hišne oddaje niso bile možne. Poleg tega so izvajali strokovna predavanja, največ z zdravstvenega področja (predaval jim je tamkajšnji ginekolog dr. Mal, na primer o kontracepciji), zemljepisna in zgodovinska predavanja s filmi in z diapozitivi ali predavanja praktičnega značaja (o gospodinjstvu, hrani, domačih nesrečah in podobno).⁷¹

69 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 53–55.

70 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 44–48; t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 42; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 49; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 44–46.

71 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 44–48; t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 43; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959,

Poleg radijskega ozvočenja je imel zavod še kino projektor za ozki film. Filmske predstave so bile sprva zaradi majhne izbire ozkih filmov manj pogoste, slaba je bila tudi kakovost filmov. Nato se je število predvajanih filmov nekoliko povečalo; leta 1959 so na primer predvajali 25 celovečernih filmov in 23 kratkih.⁷² Zavod je imel tudi svojo knjižnico; obsojenke so si knjige lahko izposojale enkrat tedensko, ob nedeljah. Poleg tega so imele na voljo dnevni in periodični tisk, ki je bil razporejen po bivalnih sobah oziroma se hranil v knjižnici, naročale so ga lahko tudi obsojenke same. Zanimanje za izposojajo knjig naj bi bilo majhno. Obsojenke so se zanimale zlasti za dnevne novice v *Slovenskem poročevalcu* in *Ljudski pravici* ter za reviji *Naša žena* in *Tovariš*.⁷³ Leta 1959 se omenjata še časopisa *Delo*, ki so ga razdelili po vseh sobah, in *Dnevnik*, ki so ga dali le prvič kaznovanim, v prihodnje so nameravali naročiti po več izvodov revij *Naša žena* ter *Otrok in družina*, ker so se jim zdele edine primerne za vzgojo v zavodu.⁷⁴ »V bodoče bomo tudi zmanjšali razne revije in brošure, ki imajo le literarno vrednost in so bile v času, ko je bila drugačna

51; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Obrazložitev statističnega obrazca o kulturno prosvetnem delu v letu 1959, 1.

72 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 44–47; t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 44; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 53; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Obrazložitev statističnega obrazca o kulturno prosvetnem delu v letu 1959, 2–3.

73 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 43–44; t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 44–47; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 51–53; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Obrazložitev statističnega obrazca o kulturno prosvetnem delu v letu 1959, 1–3.

74 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/16, a. e. 637, Obrazložitev statističnega obrazca o kulturno prosvetnem delu v letu 1959, 3.

struktura obsojencev, ponavadi le poslastica za razne intelektualne kroge. Spričo dejstva, da imamo sedaj opravka z nižjim intelektualnim nivojem, te revije ne pridejo več v poštev in smo raje naročili naklado revij z tako vsebino, ki je primerna,» so še dodali.⁷⁵

Za športne dejavnosti je bilo manj možnosti. Prostori za sprehanje so bili majhni, druge opreme ali infrastrukture ni bilo. Sprva so izvajali le 10- do 15-minutne jutranje vaje (razen v zimskem času), ki med obsojenkami niso bile priljubljene. Drugih dejavnosti ni bilo, saj med zaposlenimi in obsojenkami ni bilo nikogar, ki bi jih lahko vodil. Šele leta 1959 so uredili igrišče za odbojko v parku ob zavodu. Obsojenke so za to dejavnost pokazale več zanimanja, a tudi za igro med dvema ognjema, medtem ko za badminton, namizni tenis in šah ni bilo pretiranega zanimanja. Poleg tega so bile obsojenke v spomladanskem in poletnem času polno zaposlene pri kmetijskih opravilih ali v delavnicah.⁷⁶ Slednjega se je zavedala tudi uprava zavoda. *»Ob razvijajočem se prevzgojnem delu se je pojavil problem, kako zagotoviti obsojenkam v popoldanskem času dovolj časa za učenje, za kulturno prosvetno udejstvovanje in za lastne potrebe, ker je popoldanski prosti čas skopo odmerjen zaradi obveznih sprehodov, hišnih del, večerje, poslovanja zdravstvene službe, raportov itd.,»* so zapisali že leta 1957.⁷⁷

Obsojenke so bile dejavne tako pri prevzgojnem kot kulturnem delu; nekatere so sodelovale pri različnih dejavnostih. Kot

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 48; t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 42, 50; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 50, 53; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 46–47; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Obrazložitev statističnega obrazca o kulturno prosvetnem delu v letu 1959, 3.

⁷⁷ ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 50.

prevzgojno delo se je štelo, če so obsojenke prevzele vodenje posameznih dejavnosti (na primer mesto režiserke pri dramski skupini, vodje pevskega zbora, orkestra ali folklorne skupine) ali poučevale druge obsojenke. Pri kulturnih dejavnostih naj bi sodelovala tretjina obsojenk. V zavodu so delovali manjši orkester (iz treh do petih instrumentov), pevski zbor (nekaj časa celo dva, vadili so tudi dueti in solistke) in dramska skupina, za kratek čas še tamburaški orkester. Največ zanimanja je bilo za dramsko skupino. Vse skupine so sodelovale na različnih proslavah ob državnih praznikih, komemoracijah, drugih zavodskih prireditvah in tako imenovanih Veselih večerih.⁷⁸

Od začetka šestdesetih let spremljamo postopne spremembe v prevzgojnem delu, a tudi v organizaciji življenja obsojenk in preživljanju prostega časa. Po eni strani so nadaljevali prej opisane dejavnosti, a hkrati vpeljevali nove. Povečale so se možnosti za preživljanje prostega časa, postopoma se je začela uveljavljati vloga socialnega delavca, med poročili pogosteje najdemo študije o vlogi svobodnejšega režima prestajanja kazni.

Leta 1960 so kot dopolnilo predavanjem organizirali hišno radijsko oddajo, ki je imela kljub težavam z oddajnikom 35 oddaj. Obsojenke so lahko poleg v dramski skupini in pevskem zboru sodelovale še pri folklorni skupini in v šahovskem krožku. Športno so se udejstvovale pri odbojki in badmintonu, zanimanje je bilo veliko tudi za plavalni bazen, ki so ga zgradili leta 1960. Ob nedeljah so lahko po novem gledale tudi televizijo.⁷⁹ Leta 1962 je radio po bivalnih sobah oddajal vsak dan,

78 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 43–45; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 49–53; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Obrazložitev statističnega obrazca o kulturno prosvetnem delu v letu 1959, 1–3.

79 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 12, 38–43.

in sicer od 17. do 19. ure in ob nedeljah od 7. do 18. ure.⁸⁰ Do leta 1963 so nadaljevali s predvajanjem celovečernih in kratkih filmov, nato je ta dejavnost upadla, saj podjetje Vesna film, ki je dobavljalo trakove, ni imelo več ozkih filmskih trakov. Namesto tega so obsojenkam omogočili, da gledajo primerne celovečerne filme na televiziji.⁸¹ Tega leta je bil obsojenkam poleg internih tečajev omogočen tudi vpis v dopisno šolo za dokončanje osnovnošolske izobrazbe in v dopisno srednjo šolo.⁸²

Jeseni 1964 so za obsojenke uredili dnevne sobe, v katerih so lahko preživljale svoj prosti čas. Opremljene so bile z radijskim sprejemnikom, ki so ga obsojenke lahko poslušale po želji, in televizijo, ki so jo lahko gledale vsak dan od začetka programa do 20. ure. Zavod je določal, kakšen program lahko gledajo obsojenke. Največ zanimanja je bilo za glasbene oddaje, tuje in domače popevke ter kriminalne in humoristične serije, a manj za osrednjo informativno oddajo TV Dnevnik. Kljub temu so slednjega redno vključevali v odobren program oddaj, saj naj bi po mnenju zavoda pripomogel k vzgoji obsojenk. Ob nedeljah so obsojenke lahko poslušale tudi gramofonske plošče.⁸³

Obsojenke, ki so imele do tega veselje, so lahko še vedno obiskovale tečaje, sodelovale v kulturnih dejavnostih, na voljo so imele knjige iz zavodske knjižnice, dobro je bilo poskrbljeno tudi

80 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 28–32.

81 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/22, a. e. 655, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1963, 20. 1. 1964, 32–33.

82 Ibid., 31–32.

83 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 23; t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 4–6; t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 28–31; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 20–22.

za raznovrstno časopisje. Vodstvo zavoda si je prizadevalo, da bi obsojenke čim koristneje izrabile svoj prosti čas, zato so od leta 1956 kulturne in druge dejavnosti organizirali v obliki krožkov in sekcij. Najbolj množično obiskovana je bila sekcija ročnih spretnosti, v manjši meri dramska sekcija, pevski zbor in folklora, saj večina obsojenk ni imela nagnjenja za te dejavnosti. Zaradi rastočega navdušenja nad popevkami je bilo v zavodu organiziranih več Veselih večerov. Telesna vzgoja je bila organizirana predvsem v poletnih mesecih. Kmalu se je skrčila le na igranje odbojke, a tudi vanjo niso mogli vključiti vseh zainteresiranih, saj je bilo igrišče izven zavoda in nezavarovano. V popoldanskem času so se lahko obsojenke kopale v bazenu, enkrat so organizirali tudi plavalni tečaj za tiste, ki niso znale plavati.⁸⁴

Od februarja 1965 zavod ni imel zaposlene vzgojiteljice, ki bi vodila in usmerjala kulturno-prosvetne dejavnosti. V tem času je vzgojno delo vodil upravnik ob pomoči starešine paznikov. Pri prevzgoji je sodelovalo devet obsojenk, ki so vodile knjižnico, analfabetški tečaj, odbojkarsko sekcijo, dramsko sekcijo, pevski zbor in folklorno skupino.⁸⁵ Med obsojenkami na Igu naj bi bilo manj zanimanja za sodelovanje pri omenjenih dejavnostih, a več za posebne tečaje, kot je bil tečaj pletenja in kvačkanja, ki so jih vodile obsojenke same.⁸⁶ Po zaposlitvi nove

84 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 658, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1964, 12. 1. 1965, 24; t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 4–8; t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 28–33; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 20–23.

85 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 8–9; t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 11.

86 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/62, a. e. 1430, Letno poročilo za 1965. leto,

vzgojiteljice v maju 1966 naj bi se vzgojno delo bolj razmahnilo. Pri vodenju sekcij in skupin je sodelovalo pet obsojenk.⁸⁷

Sredi desetletja je dobilo večjo vlogo tudi socialno delo, ki se pred tem ni izvajalo v polni obliki. Do začetka šestdesetih let je bil socialni referent namreč zadolžen še za učno-vzgojno in kulturno-prosvetno dejavnost. Leta 1960 je zavod zaposlil novo socialno delavko,⁸⁸ ki je obravnavala obsojenke ob prihodu v zavod, se pozanimala o njihovih življenjskih okoliščinah in identificirala težave, ki bi lahko nastale ob odhodu na prostost. Več obsojenk je bilo v vidnejših socialnih težavah, ki so bile povezane s slabimi družinskimi razmerami, slabim ekonomskim stanjem in z negativnimi vplivi okolja. Kar nekaj primerov je bilo povratnic. Socialna delavka je podala mnenje glede izdelave prevzgojnega programa, dodelitve na delovno mesto in nudenja pomoči pri ugotovljenih socialnih težavah. Večkrat se je začela obračati na zavod za socialno delo.⁸⁹ Socialna delavka je z obsojenkami prav tako opravljala redne razgovore tri mesece pred odpustom. Glavno težavo pri odpustu sta za obsojenke predstavljala nerešen stanovanjski problem in iskanje zaposlitve, nekatere so prosile tudi za pomoč v obleki.⁹⁰

51–52.

87 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 33; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 23–24.

88 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 46.

89 Ibid., 46–49; ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 34–37; t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 6, 16–22; t. e. MNZ/62, a. e. 1430, Letno poročilo za 1965. leto, 60.

90 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 38; t. e. MNZ/23, a. e. 659,

Ker je socialna delavka konec maja 1965 zapustila zavod, je njeno delo začasno opravljal starešina paznikov, ki je bil diplomirani socialni delavec.⁹¹ Novo so zaposlili šele konec leta 1966. Obsojenke je ob prihodu v zavod ocenil strokovni tim, ki so ga sestavljali upravnik, starešina paznikov za obravnavo s kriminološkega vidika (do prihoda socialne delavke je starešina paznikov opravljal njeno delo, medtem ko je upravnik obravnaval obsojenke s kriminološkega vidika), vzgojiteljica, socialna delavka, psiholog in zdravnik.⁹² Socialna služba je še naprej pomagala pri reševanju težav obsojenk in jim nudila pomoč pri pogodnjem odpustu.⁹³

Gospodarska dejavnost

Tako kot je bila praksa v preteklih letih,⁹⁴ je fizično delo sprva ostajalo pomemben element prevzgojnega dela, a pri tem ni več videti izkoriščanja obsojeniške delovne sile in slabega ravnanja z njo. Leta 1958 je tako še vedno veljalo, da je temeljna naloga kazensko poboljševalnih domov *»prevzgoja, ki se opravlja z delom obsojencev v industrijskih podjetjih, obrtnih delavnicah in ekonomijah. Obstoj gospodarske enote KPD-ja je odvisen*

Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 24.

91 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/23, a. e. 659, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1965, 10. 1. 1966, 28–29.

92 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 12.

93 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 39–41; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 31–34.

94 Prim. Jankovič Deržič, »Grad Rajhenburg kot zapor po 2. svetovni vojni,« 579–580, 583.

od razpoložljive in odgovarjajoče delovne sile obsojencev.»⁹⁵ Industrijski obrati, obrtne delavnice in ekonomije kazensko poboljševalnih zavodov so od leta 1956 poslovale po *Uredbi o poslovanju industrijskih obratov, obrtnih delavnic in ekonomij kazenskih poboljševalnih zavodov*. V finančnem pogledu so poslovale kot samostojne gospodarske enote. Vodile so posebno knjigovodstvo in finančno poslovale preko svojega računa. Vodjo gospodarske enote je imenoval in razreševal Državni sekretariat za notranje zadeve Ljudske republike Slovenije, medtem ko je bil podrejen upravniku kazensko poboljševalnega zavoda.⁹⁶ Kot že omenjeno, so obsojenke na delovna mesta razporedili po obravnavi ob njihovem prihodu v zavod.

S poslovanjem so gospodarske enote ženskega KPD Ig začele takoj po selitvi julija 1956. Njihovo dejavnost so nekoliko priredili. V Brestanici so glavno panogo predstavljali izdelki iz rogoze in pločevine, ostale dejavnosti so bile večinoma storitvene, na Igu so uvedli štiri delavnice: knjigoveško, pletarsko, šiviljsko in kovinsko. Delavnice so se večinoma usmerile na storitvene dejavnosti knjigoveznice in šiviljske delavnice, v manjši meri so obsojenke predelovale rogoz in ličkanje.⁹⁷ »V začetku je bilo delo brezuspešno, ker so nam pri novi proizvodnji zelo primanjkovali stroji in ostali tehnični pripomočki,« so zapisali.⁹⁸ Obsojenke so delale tudi na ekonomiji.⁹⁹

95 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/34, a. e. 771, Pripombe k ugotovitvam komisije za pregled zaključnih računov gospodarskih enot KPZ za leto 1957, 14. 6. 1958, str. 1.

96 *Uradni list Federativne ljudske republike Jugoslavije*, št. 30/1956, 583–584; ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/11, a. e. 541, Odločba št. 04/1-378/4-58, 29. 3. 1958.

97 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/32, a. e. 755, Poslovno poročilo, 1; t. e. MNZ/34, a. e. 774, Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1958, 7; t. e. MNZ/32, a. e. 755, Poslovno poročilo, 1.

98 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/34, a. e. 774, Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1958, 7.

99 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/32, a. e. 755, Poslovno poročilo, 1.

Za vodenje delavnic in ekonomije so bili zaposleni civilni uslužbenci. Zavod je imel težave z zaposlovanjem strokovnih vodij, zato sta pletarsko in knjigoveško delavnico leta 1957 vodila kar dva paznika.¹⁰⁰ Tega leta je bilo največ obsojenk, približno 60, zaposlenih v pletarski delavnici. Po številu zaposlenih so sledile knjigoveška delavnica (približno 30) ter krojaška delavnica in ekonomija (vsaka po približno 20). Obsojenke so delale še v kovinski delavnici, pri različnih hišnih in gradbenih delih, v knjigovodstvu, dve sta bili zaposleni v zaporu v Kopru.¹⁰¹ Kovinska delavnica je obratovala le do avgusta 1957; proizvajala je manjše izdelke iz pločevine, usnjene predpražnike, beležne bloke in papirnate vrečke. Pletarska delavnica je proizvajala koše iz viter, knjigoveznica in šivalnica sta opravljali usluge. Ekonomija se je ukvarjala z različnimi dejavnostmi. Usmerjena je bila v prirejo govejega in svinjskega mesa, mleka in mlečnih izdelkov ter jajc, gojila je tudi plemenske živali in čebelje panje. Poleg tega je pridelovala krmo za živali, več vrst zelenjave, kisló zelje in nekaj sadja. Od gozdarske dejavnosti so navedene pridelava vrbovih šib in drugih vrst lesa.¹⁰² Julija 1957 so moški obsojenci iz Okrajnih zaporov Ljubljana za potrebe ekonomije opravili košnjo sena na Kočevskem. Čez leto je dal zavod na zelenjavnem vrtu zgraditi deset novih betonskih toplih gred, ki so bile tlakovane z opeko.¹⁰³

Do konca petdesetih let je slika zaposlenosti obsojenk ostajala podobna, le da se je število zaposlenih v pletarski delavnici zmanjšalo na približno 50. Zaposlenost je bila visoka, približno

100 ARS, SI AS 1267, MNZ, t. e. 15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 49.

101 ARS, SI AS 1267, MNZ, t. e. 15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 7.

102 Ibid., 32–34.

103 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 631, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1957, 31. 1. 1958, 10–13; t. e. MNZ/14, a. e. 630, Letno poročilo za 1957. leto, 26.

90-odstotna.¹⁰⁴ Marca 1958 je bila gospodarska enota KPD Ig na novo oblikovana. Obrtne delavnice naj bi se ukvarjale le še s knjigoveštvom, šiviljstvom in pletarstvom ter ekonomija s poljedelstvom, z živinorejo in vrtnarstvom. Gospodarska enota naj bi še vedno skrbela za prevzgojo obsojenk in jim dajala možnost, da se izučijo v obrti in drugih delih ter navadijo na delovno disciplino.¹⁰⁵ Julija so določili še novo ime gospodarske enote, ki se je zdaj imenovala Obrtne delavnice in ekonomija Krim Ig pri Ljubljani.¹⁰⁶

Pletarska delavnica je izdelovala različne koše, ki so jih dobavljali podjetju Kooperativa Ljubljana, in nekaj predpražnikov iz ličkanja. V šiviljski delavnici so šivali konfekcijo (spodnje perilo in spalne srajce, delovne obleke, srajce, brisače, predpasnike, rjuhe, robce), v knjigoveznici so se pretežno ukvarjali s šivanjem matičnih knjig.¹⁰⁷ Še vedno so jih pestile kadrovske težave, ki so jih skušali nadomestiti z začasnimi rešitvami. Brez ustreznega strokovnega vodstva je bila knjigoveška delavnica, ki jo je zavod tako v gospodarskem kot v prevzgojnem pogledu dojemal za najpomembnejšo delavnico.¹⁰⁸ Težavo je predstavljala tudi slaba

104 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/34, a. e. 774, Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1958, 7; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 7; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 6.

105 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/11, a. e. 541, Odločba št. 04/1-378/4-58, 29. 3. 1958.

106 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/11, a. e. 541, Firma gospodarske enote KPD, 5. 7. 1958.

107 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/34, a. e. 774, Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1958, 7; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 30; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 27; t. e. MNZ/35, a. e. 782, Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1959, 9.

108 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 58–59.

strojna oprema, ki so jo sicer skušali izboljšati z novimi nakupi,¹⁰⁹ a so imeli ob koncu leta 1958 kljub temu »velike težave vsled tega, ker delamo v pretežni večini z nekvalificirano delovno silo, saj imamo največ obsojenk, ki so po poklicu pisarniške moči itd. in niso tako vešče del v knjigovoznici, šivalnici in pletarni. Prav tako nam dela velike ovire pri proizvodnji pogosto menjavanje delovne sile. V mnogih primerih je tako, da čim se obsojenka delu privadi že gre ali na pogojni izpust, redno odsluženje kazni itd.«¹¹⁰

Gospodarska enota KPD Ig se je srečevala tudi s težavami na trgu. Knjigovoznica je ob konkurenci v panogi le s težavo iskala kupce, prav tako je izdelke slabo prodajala pletarska delavnica, čeprav je imela sklenjen dogovor s podjetjem Kooperativa Ljubljana. Le šiviljska delavnica naj bi imela zadovoljiv uspeh.¹¹¹ Tudi ekonomija je imela slabe uspehe v vseh panogah. Pripisali so jih nizkim cenam izdelkov, izpadu prodaje vrbovih šib, slabi letini v čebelarstvu ter boleznim pri perutnini in svinjah.¹¹² Strojni park na ekonomiji je ostajal dotrajan in slabo vzdrževan, zato so opustili nekatere poljedelske kulture ter se posvetili živinoreji in pridelavi krme. Prav tako so želeli razširiti vrtnarstvo, ki je bilo najdonosnejša panoga. Leta 1959 so za gojenje in prezimovanje rož zgradili tudi cvetličnjak.¹¹³

109 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 12–13; 40; t. e. MNZ/34, a. e. 774, Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1958, 7; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 40.

110 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/34, a. e. 774, Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1958, 7.

111 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/35, a. e. 782, Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1959, 9.

112 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/35, a. e. 782, Zapisnik o pregledu zaključnega računa Obrtnih delavnic in ekonomije »Krim« Ig za leto 1959, 12. 5. 1960, 7–8; Poslovno poročilo za bilanco 31/12-1959, 9; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 51–53.

113 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/34, a. e. 774, Poslovno poročilo za bilanco

Leta 1960 sta iz ene gospodarske enote nastali dve, in sicer Obrtne delavnice Ig in Kmetijsko gospodarstvo Krim, kakor se je po novem imenovala ekonomija.¹¹⁴ Dejavnosti Kmetijskega gospodarstva Krim so večinoma ostale iste, medtem ko so se obrtne delavnice nekoliko spremenile in zmanjšale svojo dejavnost. V knjigovoznici so se začeli ukvarjati z vezavo Uradnega lista, medtem ko so v pletarski delavnici pletli košarice za kruh.¹¹⁵ Na začetku šestdesetih let je opazno padanje števila zaposlenih obsojenk (leta 1963 je znašalo 83 odstotkov), zlasti v pletarski delavnici, ki so jo ob koncu leta 1962 zaradi neučinkovite proizvodnje opustili, medtem ko so obsojenke z začetkom leta 1963 prerazporedili v knjigovoznico. Število zaposlenih v šiviljski delavnici in na ekonomiji je ostajalo približno 20.¹¹⁶ Knjigovoznica in šiviljska delavnica sta bili po mnenju upravnika najustreznejši dejavnosti za zaposlitev žensk, imeli sta večletno tradicijo in razpolagali z ustrezno strojno opremo.

31/12-1958, 8; t. e. MNZ/15, a. e. 632, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za 1958, 28. 1. 1959, 59; t. e. MNZ/16, a. e. 637, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za 1959, 6. 1. 1960, 9, 51–53.

114 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/11, a. e. 541, Odločba št. 04/1-S 10673/5-60, 16. 12. 1960; Odločba št. 04/1-S 10673/4-60, 16. 12. 1960.

115 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/43, a. e. 837, Poslovno poročilo k ZR za leto 1963 Kmetijskega gospodarstva »Krim« Ig, 10. 2. 1964, 1; t. e. MNZ/38, a. e. 801, Zapisnik o pregledu zaključnega računa za leto 1960 ekonomije KPD Ig pri Ljubljani, 11. 5. 1961, 4; t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 35.

116 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/17, a. e. 638, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1960, 16. 1. 1961, 8–9; 28–30; t. e. MNZ/18, a. e. 643, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1961, 8. 1. 1962, 4–6, 20–21; t. e. MNZ/20, a. e. 650, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1962, 12. 1. 1963, 4–5, 21, 24; t. e. MNZ/22, a. e. 655, Kazensko poboljševalni dom Ig, Letno poročilo za leto 1963, 20. 1. 1964, 10–11, 24–25; t. e. MNZ/41, a. e. 820, Poročilo o poslovanju Obrtnih delavnic I, Ig pri Ljubljani za leto 1962, 1–2.

Kljub temu so začeli razmišljati, da bi obsojenke zaposlili še drugače in povečali tako finančni kot vzgojni učinek. Kot enega od glavnih dejavnikov za boljšo zaposlenost obsojenk so videli v ustreznem nagrajevanju, saj so ugotavljali, da je bilo do tedaj nagrajevanje obsojenk izredno nizko in nestimulativno.¹¹⁷

Storilnost delavnic in kakovost njihovih izdelkov sta se hitro slabšali. V knjigovoznici so za ljubljanske tiskarne in založbe opravljali storitve in izdelovali manjše izdelke. Storitve so opravljali še za druga podjetja, tudi nekatere druga, manj zahtevna dela (med drugim so čistili izdelke iz plastičnih mas, pakirali in sestavljali sponke). V šiviljski delavnici so še vedno izdelovali konfekcijske izdelke za različne odjemalce. Zaradi slabe kakovosti sta imeli delavnici pogoste težave z reklamacijami, srečevali sta se s čedalje večjo konkurenco in imeli težave z nakupom določenih vrst blaga.¹¹⁸ Zaradi slabih poslovnih rezultatov so Obrtne delavnice Ig leta 1963 poslovale pod družbenim nadzorom. Primanjkovalo jim je naročil, še vedno so se pritoževali nad nekvalificiranostjo in veliko fluktuacijo delovne sile (le manjši del obsojenk naj bi bil sposoben samostojnega dela pri težjih nalogah), a tudi nad zastarelostjo opreme in pomanjkanjem ustreznega civilnega kadra. Kljub temu so se trudili, da bi obsojenke čim bolj strokovno usposobili. Obsojenke so za svoje delo prejemale plačilo, razen tistih, ki niso pokazale zadostnega učinka. Tiste, ki so presegale normo, so dobile večje plačilo.¹¹⁹

117 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/12, a. e. 567, Gospodarske dejavnosti v letu 1964–65 v gospodarskih enotah i.o. »Pohorje«, Obrtne delavnice ROD Radeče, Obrtne delavnice Krim Ig in Občinske delavnice Golovec Ljubljana Celje in Maribor, 8.

118 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/41, a. e. 820, Poročilo o poslovanju Obrtnih delavnic I, Ig pri Ljubljani za leto 1962, 1–2; t. e. MNZ/41, a. e. 826, Gospodarsko poročilo, 15. 2. 1964, 2.

119 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/41, a. e. 826, Gospodarsko poročilo, 15. 2. 1964, 1.

Sredi šestdesetih let so se poslovni rezultati gospodarskih obratov še poslabšali. Pripisali so ga zmanjšanju številčnega stanja obsojenk, ki so bile njihova primarna delovna sila, fluktuaciji delovne sile in odpovedi na strani zunanjih naročnikov kot posledica gospodarske reforme.¹²⁰ »Po drugi strani pa je naša gospodarska dejavnost taka /knjigovezništvo in šiviljstvo/, da jo je brez strokovnih delavcev nemogoče obvladati zaradi neprestane fluktuacije delovne sile. Komaj se ženska privadi in priuči delu, že je odpuščena in njeno delovno mesto zasede novodošla obsojenka, največkrat brez tovrstnih delovnih navad,« so zapisali in dodali: »Osnovna sredstva so usposobljena le za obrtniško dejavnost, pri čemer pride le v poštev predvsem ročno delo in spretnost delavke. Zato smo daleč od kvalitete in kvantitete, ter izdelkom zunanjih konkurentov. Temu primerno pa je tudi manjši finančni učinek.«¹²¹ Proizvodnja obrtnih delavnic je bila predvsem storitvena dejavnost manjšega obsega. V njih je leta 1966 delalo povprečno po 41 obsojenk, leta 1967 povprečno po 38. Obrtne delavnice niso bile v stanju konkurirati na trgu niti po količini niti po kakovosti. Proces zmanjševanja števila delovne sile je potekal že nekaj let, vzporedno s tem se je slabšala strokovna usposobljenost zaposlenih obsojenk. Knjigoveška delavnica, ki je predstavljala najdonosnejšo dejavnost, je zopet

120 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/43, a. e. 838, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1964 Obrtnih delavnic Ig, 14. 2. 1965, 1; t. e. MNZ/46, a. e. 856, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1965 Obrtnih delavnic Ig, 14. 2. 1966, 1, 6–7; t. e. MNZ/46, a. e. 862, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1966 Obrtnih delavnic Ig, 15. 2. 1967, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 13–14; 1; t. e. MNZ/47, a. e. 873, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1967 Obrtnih delavnic Ig, 19. 2. 1968, 1–5; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 35.

121 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/47, a. e. 873, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1967 Obrtnih delavnic Ig, 19. 2. 1968, 4.

ostala brez vodje.¹²² »Občutimo, da se v reformskem obdobju vedno bolj zaostruje kvaliteta izdelkov ter njih cena,« zato so se namenili preusmeriti svojo dejavnost »v industrijsko dejavnost, kjer bo delovna sila le za strežbo pri strojih, pri čemer ne bo potrebno daljše priučitve in posebne ročne spretnosti«. ¹²³ Odločili so se za kooperacijo s Kovinsko industrijo Ig, ki so jo videli kot poroštvo za nadaljnje delo in obstoj obrtnih delavnic; dejavnost ostalih delavnic so nameravali obdržati le v manjšem obsegu.¹²⁴

Slabše je poslovalo tudi Kmetijsko gospodarstvo Krim. Zaradi intenzivnejšega izkoriščanja kmetijskih površin, pomanjkanja delovne sile in zastarele opreme se je skušalo modernizirati.¹²⁵ Na vrtu so obnovili vodovodno instalacijo, saj je bila stara že dotrajana in so morali poleti ročno zalivati posevke z vso razpoložljivo delovno silo.¹²⁶ Leta 1962 je bila izvedena še arondacija

122 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/24, a. e. 661, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1966, 9. 1. 1967, 13–14; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 35; ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/47, a. e. 873, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1967 Obrtnih delavnic Ig, 19. 2. 1968, 2–5.

123 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/47, a. e. 873, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1967 Obrtnih delavnic Ig, 19. 2. 1968, 5.

124 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/47, a. e. 873, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1967 Obrtnih delavnic Ig, 19. 2. 1968, 5; ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 35.

125 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/41, a. e. 821, Poslovno poročilo k ZR za leto 1962 – KG. »KRIM« Ig, 15. II. 1963, 1; t. e. MNZ/40, a. e. 814, Investicijske potrebe KG »Krim« Ig, 12. 5. 1962, 1–3; t. e. MNZ/43, a. e. 837, Poslovno poročilo k ZR za leto 1963 Kmetijskega gospodarstva »Krim« Ig, 10. 2. 1964, 2; t. e. MNZ/43, a. e. 837, Zapisnik o pregledu zaključnega računa za leto 1963 Kmetijskega gospodarstva Kazensko poboljševalnega doma na Igu, 4–5.

126 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/40, a. e. 814, Investicijske potrebe KG »Krim« Ig, 12. 5. 1962, 2; t. e. MNZ/40, a. e. 814, Vodovodna inštalacija, 10. 5.

zemljišč v korist KPD Ig, ki je želel pridobiti kmetijske površine čim bližje zavoda.¹²⁷ Sprva je Kmetijsko gospodarstvo Krim nadaljevalo delo v vseh panogah, a tudi tu je bila po gospodarski reformi opazna odpoved naročil zunanjih naročnikov.¹²⁸ Leta 1966 je kmetijsko gospodarstvo nekoliko skrčilo svojo dejavnost in obdržalo zlasti vrtnarstvo, živinorejo in poljedelstvo. Pridelke je deloma proizvajalo za lastne potrebe in za živalsko krmo, medtem ko je prodajalo zelenjavo ter živino za zakol in nadaljnjo rejo. Obsojenke so predstavljale večino delovne sile, še vedno jih je tam delalo približno 20.¹²⁹

Sočasno z gospodarskimi težavami je opazna tudi sprememba v pogledu na fizično delo. Takrat so začeli v zavodu izpostavljati primarno vzgojni in ne finančni namen gospodarske dejavnosti, a ne moremo izključiti, da je k temu pripomoglo slabše poslovanje. Leta 1966 so zapisali: *»Naša gospodarska dejavnost je primarno vzgojnega namena in imamo cilj, da po instruktorjih obsojenim*

1962; t. e. MNZ/53, a. e. 1042, Pogodba o izkoriščanju in vzdrževanju vodovoda KPD Ig pri Ljubljani št. 09/2-S-2173/1-62.

127 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/53, a. e. 1046, Odločba št. 462-23/62-6-1962, 14. 2. 1962; Poročilo s sestanka o arondaciji, 5. 1. 1962; Odločba št. 6/P-462/50-61/62, 10. 4. 1962; Arondacija v korist Kmetijskega gospodarstva Krim, 14. 5. 1962; Pritožba zoper odločbo o dovolitvi postopka za arondacijo Kmetijske zadruge Ig pri Ljubljani za našo parcelo št. 1256, travnik v izmeri 44,455 m² v k.o. Dobravica, 2.

128 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/44, a. e. 847, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1964 Kmetijskega gospodarstva »Krim« Ig, 14. 2. 1965, 1–2; Pregled stroškov in dohodka po dejavnostih od plačane realizacije od 1. 1. do 31. 12. 1964; t. e. MNZ/46, a. e. 857, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1965 KG »Krim« Ig, 14. 2. 1966, 1, 6.

129 ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/47, a. e. 869, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1966 Kmetijskega gospodarstva »Krim« Ig, 15. 2. 1967, 1; t. e. MNZ/47, a. e. 872, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1967 Kmetijskega gospodarstva »Krim« Ig, 19. 2. 1968, 1; t. e. MNZ/62, a. e. 1435, Kazensko poboljševalni dom Ig pri Ljubljani, Letno poročilo za leto 1967, 10. 1. 1968, 35–36.

osebam priučimo delovne navade in jih strokovno usposabljammo za vključitev v družbeno življenje na prostosti. Šele drugotnega pomena je finančni uspeh gospodarske organizacije.»¹³⁰

Zaključek

Ko je bilo na začetku petdesetih let konec obdobja najhujšega obračunavanja z nasprotniki novega političnega sistema (pri čemer so bile kazenske ustanove pomemben del represivnega aparata), se je začel postopoma spreminjati tudi režim prestajanja kazni. Spremembe, ki so se nakazale v drugi polovici desetletja, so se nadaljevale v šestdesetih letih, kar sem skušala prikazati v prispevku.

Ob koncu naj dodam, da je zapor v prostorih ižanskega gradu ostal vse do današnjih dni. Zavod za prestajanje kazni zapora Ig, kot se imenuje danes, je še vedno edini ženski zapor v Sloveniji, kjer se izvršuje tudi pripor za ženske. Delo z obsojenkami se je v desetletjih njegovega obstoja spremenilo, a še vedno se zavod spopada s težavami zaradi starosti in nefunkcionalnosti stavbe ter pomanjkanja prostorov za izvajanje različnih dejavnosti, kar vpliva na kakovost bivanja obsojenk.¹³¹

¹³⁰ ARS, SI AS 1267, t. e. MNZ/46, a. e. 856, Poslovno poročilo k zaključnemu računu za leto 1965 Obrtnih delavnic Ig, 14. 2. 1966, 7.

¹³¹ »Zavod za prestajanje kazni zapora Ig,« Portal GOV.SI, pridobljeno 18. 5. 2023, <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/uprava-za-izvrsevanje-kazenskih-sankcij/o-upravi/zavod-za-prestajanje-kazni-zapora-ig/>.

*Viri in literatura**Arhivski viri*

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

SI AS 1267, Republiški upravni organi in zavodi za izvrševanje kazenskih sankcij v Sloveniji, 1945–1984.

Tiskani viri

Uradni list Federativne ljudske republike Jugoslavije, 1956.

Spletni viri

Portal GOV.SI »Zavod za prestajanje kazni zapora Ig.« Pridobljeno 18. 9. 2023. URL: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/uprava-za-izvrsevanje-kazenskih-sankcij/o-upravi/zavod-za-prestajanje-kazni-zapora-ig/>.

Literatura

Jankovič Deržič, Andreja. »Grad Rajhenburg kot zapor po 2. svetovni vojni«. *Kronika* 61, št. 3 (2013): 575–584.

Klanjšek, Ada. *Selekcija obsojenk za odprti kazenski poboljševalni dom na Igu*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, 1959.

Piškuric, Jelka. »Začetki zapora na ižanskem gradu (1946–1956)«. *Kronika* 68, št. 2 (2020): 257–272.

Vodopivec, Katja. »Grupiranje obsojencev.« *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 14, št. 3–4 (1963): 123–131.

Women's Prison in Ig, 1956–1967

Summary

In 1956, Ig Castle became the seat of the only women's correctional facility in Slovenia, after male convicts had been moved out. The article presents its operation until 1967, the living conditions and care for convicts, different forms of re-education work and the economic units where the convicts worked.

At first, manual labour remained an important element of re-education work and was combined with other re-education activities. The convicts worked in the institution's economic units, which included various crafts workshops and an agricultural estate. It soon turned out that the institution's economic units were ineffective, so activities within them were reduced; in the institution's opinion, female convicts were not as qualified to work in them. As a rule, their prison sentences were shorter, so they left the institution before they were properly trained. The ineffectiveness was definitively shown during the economic reform after 1965. That was when the institution started to highlight the primarily educational rather than financial aim of economic activities.

In general, the view on re-educating female convicts started to gradually change in the 1960s. Convicts were provided with education opportunities; there were more possibilities for quality leisure activities; the role of social workers was gradually established; reports more often cite studies on the role of a less restrictive regime of serving sentences, which had actually been possible in Ig since the late 1950s. Many convicts were recidivists; their problems had to do with poor family

conditions, poor economic situation and negative influence in the environment.

The castle building, which had first been intended for male convicts, had to be partially rearranged for the arrival of female convicts; this notably involved a maternity ward and rooms for pregnant women and babies. After that, the premises of the Ig Correctional Facility (including its economic units and exterior) underwent only minor adaptation and repairs. As a result, it was apparent in the early 1960s that the building could not provide optimal conditions for the accommodation of female convicts and their re-education work. Since then, the Correctional Facility desired more appropriate and modern premises.